

KØBENHAVNS BEFÆSTNING

– EJ BLOT TIL TVIST?

Jens Ole Christensen m.fl.: *Københavns Befæstning – Til Fædrelandets Forsvar*, Gads Forlag 2012

Det er ikke sjældent sket, at militære forsvarsværker har fået tilkæmpet sig en symbolsk status – som f.eks. fæstningsbyen Granada i Sydspanien gjorde det med de kristnes endelige undertvingelse af muslimerne på den Iberiske Halvø i 1492, og som Bastillen i Paris gjorde det i 1789, da dets fald blev symbolet på Den franske Revolutions succes. I danmarkshistorien er Dannevirke, Fredericia og skanserne ved Dybbøl til forskellige tider og på forskellig måde blevet gjort til en illustration af national modstandskraft, sejr eller nederlag. Hertil kommer også den befæstning, der i 1880'erne og 1890'erne etableredes om København. Også denne blev et symbol, men på en atypisk måde: Den blev ikke et militært symbol, men et politisk.

Befæstningen har indtil nu i litteraturen generelt været fremstillet som et politisk projekt eller et politisk problem. Det misforhold, der tilsyneladende var imellem Estrups mere beskedne ønsker til en københavnsk befæstning og det endelige noget mere bastante resultat, har fået politiske historikere til at fremstille befæstningen som et politisk symbol, og det er som sådan, det fremstår i de gængse oversigtsfremstillinger. Et alternativt synspunkt leverede Claus Hagen Petersen i den desværre glemte udsendelsesrække "Danmark i 1000 år", hvor han hævdede befæstningen som et projekt, der var til "for syns skyld".

Bogen *Københavns Befæstning – Til Fædrelandets Forsvar*, der er et produkt af forskning på ledende militærhistoriske institutioner, har derimod haft til formål at tegne et billede af befæstningen fra en militær vinkel.

Bogen er et ærligt værk, der ikke foregiver at være noget, den ikke er. Værket er ikke et omvendelsesskrift, der forsøger at vække en begejstring for militærhistorie hos pacifister, antimilitarister og andet godtfolk. Den taler direkte til de af os, der i sin tid var skyld i, at bøger om våben, krig og uniformer som nogle af de få altid var udlånt på skolebiblioteket. Bogen er illustreret med militære kort, fæstningsbyggeri og mænd i uniform, der, hvis ikke fotograferet officielt og i galla, oftest er portrætteret med et våben, der får et jagtgevær til at ligne en ærtebøsse. Konkrete øvelser og tænkte scenarier beskrives med fremdrift og indlevelse, og man ender altså med en ganske klar fornemmelse af, hvilke tanker der forsøgtes udført med oprettelsen af befæstningen – og hvorvidt de lykkedes.

Bogen holder samtidig fokus ganske klart på saglig historieskrivning og griber end ikke til det billige trick at citere marineminister Jøhnke for, hvad han på

et statsrådsmøde meddelte konge og kolleger, at han agtede at gøre i den af krigsminister Madsen foreslåede kanon – et citat, der nu ellers er fast repertoire i mere populære historiske skildringer af forsvarspolitikken i starten af 20. århundrede. Bogen er ikke sensationssøgende. Den fortæller pålideligt en historie, der ikke *gøres* spændende, men *er* spændende.

Den militære vinkel virker i høj grad til nuancering af det billede, som politiske historikere har malet af befæstningens duelighed. I de politisk historiske værker er fæstningen generelt blevet fremstillet som forældet ved færdiggørelsen – et synspunkt, der ikke udpræget fokuseres på i dette værk. At værket var, eller i hvert fald blev, forældet, fordi man ved at opretholde og udbygge det forgæves forsøgte at følge en stormende udvikling, nævnes som noget, der står klarere i bagklogskabens lys. Derimod hævdes det i bogen, at befæstningen faktisk havde en reel afskrækkende virkning, idet tyskerne vurderede, at man ville skulle binde for store styrker til projektet, end der rimeligvis kunne undværes – dog med denne væsentlige nuancering, at en heldigere tysk udvikling under Første Verdenskrig kunne have virket til frigivelse af styrker, der kunne bruges på en invasion. Snarere nævnes som fæstningens store brist ved færdiggørelsen, at Nordfronten ikke var tilstrækkeligt befæstet. Dermed var altså befæstningen ikke forgæves, den var bare ufuldstændig. Denne fremstilling af en noget mere brugbar fæstning virker således til at fremhæve fæstningen som berettiget ikke bare som indenrigspolitisk kampmiddel, men også som forsvarspolitisk projekt i 1880'erne, hvilket Carsten Due-Nielsen fremhæver i tredje bind af *Dansk Udenrigspolitikks Historie*.

Københavns Befæstnings entydige militære vinkel er altså et forfriskende bidrag til dansk historiefortælling, men det efterlader dog endnu engang det spørgsmål ubesvaret, hvordan dette militære element står i forbindelse med det politiske? Hvordan er den militære betragtning af befæstningen relevant for politikerne – hvis overhovedet? Hvad var f.eks. den radikale regering Zahles forhold til befæstningen og hvorfor? Hvor de moderate – f.eks. Niels Neergaard – accepterede forliget og dermed befæstningen som et udgangspunkt, man måtte bygge på, fremhæves det ligeledes i bogen, at den radikale regering logisk nok ikke delte denne begejstring. Under Første Verdenskrig forestod forsvarsminister P. Munch en lukning af hullerne i Nordfronten, men antages ligeledes ikke at ville sætte alt ind på et modangreb, hvis der skulle blive sat fjendtlige tropper i land på Sjælland. Fra et entydigt militært udgangspunkt kommer dette til at fremstå selvmodsige, men hvilke politiske begrundelser lå bag et sådant træk, når regeringen i udgangspunktet var antimilitaristisk? Dette har tidligere været forsøgt besvaret af Bo Lidegaard i dennes bidrag til *Dansk Udenrigspolitikks Historie*: Her fremstiller Lidegaard det på den måde, at det meget forberedelsesarbejde uden større formål ville få Tyskland til at indse unødvendigheden af at sætte ind mod det lidet truede Danmark. Dette svar omhandler imidlertid kun grøftegravningerne ved Tunestillingen og ikke lukningen af Nordfronten, som Munch kun tøvende accepterer med faste flankersværker og dækningsrum i beton. Man kan med rette stille

spørgsmålet om også dette kan omfattes af samme svar, idet disse udbygninger, som bogen nævner, blev omgærdet af alvorlig skepsis fra radikal side, fordi de var varige og altså i højere grad med et fast og direkte formål. I udgivelsen fremhæves det netop, at selv under Første Verdenskrig virkede befæstningen, i hvert fald delvist afskrækkende, og dermed synes endda at have været et misforhold mellem den radikale intention og resultatet. Imidlertid står fortsat det spørgsmål ubesvaret, om den radikale politik – at forhindre fjendtlig invasion ved at undlade at provokere militært – var en virksom strategi, og hvilke ting der i så fald havde ændret sig i 1940.

Alt i alt gør bogen dog, hvad der synes at være formålet – nemlig at fremstille befæstningen som et militært redskab og tilmed som et, der i visse perioder faktisk havde betydning, en pointe som politiske historikere ofte henkastet har afvist. Bogen gør desuden med fotos og de afsluttende bemærkninger, også hvad den kan, for at fremstille befæstningen som bevaret historisk arv og et stadig attraktivt udflugtssted. Således ender bogen med at give indtryk af et væsentligt mere vitalt billede af Københavns befæstning – såvel historisk som i dag – og bogen bidrager altså til at genoplive det historiske minde om et forsvarsværk med en facetteret historie. Dette er prisværdigt.

JENS WENDEL-HANSEN
PH.D.-STIPENDIAT
INSTITUT FOR KULTUR OG SAMFUND
AARHUS UNIVERSITET